DOI: [10.32702/2307-2105-2020.5.65](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.65)

УДК 346.5

*Н. Г. Карпенко,
к. е. н., доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю,
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна
ORCID ID: 0000-0002-4681-5198*

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ – ВИЗНАННЯ, ЗАХИСТ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

*N. Karpenko
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Accounting and economic control, Poltava state agrarian academy
Poltava, Ukraine*

TRADE SECRET – RECOGNITION, PROTECTION, RESPONSIBILITY

Висвітлено в роботі економічну сутність та умови формування і забезпечення збереження комерційної таємниці. Розкрито завдання, організаційні та методичні аспекти визначення складу інформації щодо комерційної таємниці. У роботі висвітлено перелік документальної інформації, що не складає комерційну таємницю. Розкрито порядок організації документального забезпечення захисту комерційної таємниці. Держава регламентує умови використання конфіденційної інформації. Одним із дієвих засобів захисту комерційної таємниці є прийняття суб'єктом господарювання Положення про комерційну таємницю, інструкції щодо нерозголошення та переліків відомостей, що становлять комерційну таємницю, письмово попередивши про відповідальність за її розголошення працівників. Відповідно до вимог законодавства розкрито види відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Визначено перелік порушень щодо збереження комерційної таємниці, за які настає відповідальність.

У роботі розглянуто основні елементи та складові системи правового захисту комерційної таємниці.

The economic essence and conditions of formation and maintenance of preservation of a trade secret are covered in the work. Tasks, organizational and methodological aspects of determining the composition of information on trade secrets are revealed. The paper highlights a list of documentary information that is not a trade secret. In practice, a trade secret of an enterprise can be considered some aspects of its activities: pricing policy, profit level and development plans of the enterprise, data on contractors and contracts, marketing research and analytical reviews of the market, own developments and inventions for which no patents are issued. The procedure for organizing documentary support for the protection of trade secrets is revealed. The state regulates the conditions for the use of confidential information. One of the effective means of protection of a trade secret is the adoption by the business entity of the Regulations on trade secrets, Instruction on non-disclosure and lists of information that constitute a trade secret, notifying employees in writing

of the responsibility for its disclosure. In accordance with the requirements of the law, the types of liability for disclosure of trade secrets are disclosed. The structure of confidential information should be set out so that employees have a clear idea of what the data is about.

A trade secret is the object of intellectual property rights regarding the possession, use and disposal of the information that makes it up. The right of ownership of a trade secret arises from the moment of its classification as such in the manner prescribed by law and is valid until the expiration of its classification or alienation in the manner prescribed by law. A list of violations of trade secrets for which liability arises has been identified. The Criminal Code of Ukraine establishes liability for intentional actions aimed at obtaining and disclosing information that constitutes a trade secret and causing harm.

The main elements and components of the system of legal protection of trade secrets are considered in the work. One of the main features of a trade secret is that it is the property of a legal or natural person.

Ключові слова: інформація; комерційна таємниця; допуск; доступ; трудові відносини; секретність; конфіденційність; посадові інструкції; захист інформації; умови збереження комерційної таємниці; структура конфіденційної інформації; право інтелектуальної власності; комерційна цінність інформації.

Keywords: information; trade secret; responsibility; admission; access; employment; secrecy; confidentiality; job descriptions; protection of information; conditions for keeping trade secrets; structure of confidential information; intellectual property rights; commercial value of information.

Вступ. У роботі та здійсненні діяльності суб'єктів господарювання, при розробці та створенні нових технологій виникає необхідність забезпечити таємницю збереження конфіденційної інформації. Комерційна таємниця є підвидом інформації з обмеженим доступом. Для суб'єктів господарювання найбільш цінною є інформація, яку вони використовують для досягнення цілей компанії – отримання прибутку або певних результатів. Забезпечення захисту інформації – це спосіб запобігання несанкціонованому використанню цінних відомостей та уникнення порушень прав та інтересів їхніх законних власників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інформація у сучасному світі – це стратегічний ресурс, вона стала об'єктом посягання злочинних намірів, а її захист від несанкціонованого використання, зміни або знищення набуває сьогодні першочергового значення. Вислів відомого банкіра і фінансиста Натана Ротшильда «хто володіє інформацією, той володіє світом» є актуальним сьогодні як ніколи.

Поняття комерційної таємниці та правові аспекти її захисту розглядаються зацікавленими теоретиками та практиками: О.О. Кузнецов, С.П. Євсєєв, С.В. Кавун, В. В. Блага, А. В. Шeverдіна, В. В. Благой [1], Д. Кальницький [2], Т. Алєєв [7].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження законодавства та його змін спрямованих на умови забезпечення збереження комерційної таємниці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці (стаття 505 (2) ЦК) [8]. Цивільним кодексом визначено поняття комерційної таємниці - інформація, яка є:

- секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить;

- має комерційну цінність;
- була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

На практиці комерційною таємницею підприємства можуть вважатися деякі аспекти його діяльності: формування цінової політики, рівень прибутку та плани розвитку підприємства, дані про контрагентів та укладені договори, маркетингові дослідження та аналітичні огляди ринку, власні розробки та винаходи, на які не оформлені патенти.

Не становлять комерційну таємницю:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;

- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;

- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;

- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Держава регламентує умови використання конфіденційної інформації. Ст. 32 Конституції України та законодавчими актами встановлено заборону збирати, зберігати, використовувати та поширювати конфіденційну інформацію про особу без її згоди, за виключеннями прямо передбачених законом [3].

Держава забезпечує захист комерційної таємниці суб'єктів господарювання відповідно до вимог Господарського кодексу та інших законів [6].

Для забезпечення законних прав фізичних і юридичних осіб на володіння, користування та розпорядження інформацією, яка становить комерційну таємницю, чинне законодавство України передбачає адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність у разі порушення цих прав. Порушеннями вважаються:

- необґрунтована відмова від надання відповідної інформації;
- надання інформації, що не відповідає дійсності;
- умисне приховування інформації;
- розголошення державної або іншої таємниці, що охороняється законом, особою, яка повинна зберігати цю таємницю;
- порушення порядку збереження.

На практиці одним із дієвих засобів захисту комерційної таємниці є прийняття суб'єктом господарювання Положення про комерційну таємницю, інструкції щодо нерозголошення та переліків відомостей, що становлять комерційну таємницю, письмово попередивши про відповідальність за її розголошення працівників. Працівник, у свою чергу, засвідчує підписом факт ознайомлення із Положенням про комерційну таємницю та переліком відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також про відповідальність за порушення комерційної таємниці. В Положенні слід зазначити види носіїв інформації, сфери застосування. Структура конфіденційної інформації має бути викладена так, щоб працівники мали чітке уявлення, про які саме дані йдеться. Цими документами має бути унормовано обіг інформації, використання, заборони чи обмеження. Також додатково необхідно унормувати відповідні положення у трудових договорах та посадових інструкціях персоналу. В окремих випадках, залежно від виду діяльності суб'єкта господарювання, доцільно було б внести відповідні корективи до Статуту.

Законодавчо в Україні як в цивільно-правових, так і в трудових відносинах діє принцип свободи договору. Законодавство не зобов'язує фізичні особи, що знаходяться в трудових відносинах з підприємствами, підписувати паперові зобов'язання про нерозголошення комерційної таємниці. Якщо робота з відповідною інформацією входить до трудових обов'язків, працівник зобов'язаний дотримуватися розпоряджень роботодавця щодо порядку захисту комерційної таємниці. Однак, підписавши такий договір працівник визнає, що він обізнаний щодо наявності комерційної таємниці, її нерозголошенням і не використанням для отримання неправомірної вигоди.

Необхідно зазначити, що статтею 231 Кримінального кодексу України [4] встановлено відповідальність за умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, які становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності. Статтею 232 Кримінального кодексу України встановлена кримінальна відповідальність за умисне розголошення комерційної таємниці або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо такі дії вчинені з корисливих чи інших особистих мотивів і завдали істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності. У разі відсутності істотної шкоди за такі дії передбачена адміністративна відповідальність відповідно до ч. 3 ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

За розголошення відомостей щодо комерційної таємниці винні особи несуть в установленому законом порядку відповідальність – матеріальну, дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову та кримінальну. Однак, на практиці, досить важко визначити ступінь вини працівника. Законодавством не передбачено порядок визначення матеріальної шкоди від розголошення комерційної таємниці [5].

Розголошення таємниці може розцінюватися як порушення трудової дисципліни, за що передбачено дисциплінарне стягнення, визначене ч. 1 ст. 147 КЗпП: догана або звільнення. Та досить обтяжлива процедура визначення вини працівника та притягнення до відповідальності.

Загальновизнаним є положення про те, що до комерційної таємниці не слід відносити фундаментальні наукові дослідження, оскільки вони не приносять прибутку. Якщо ж ці дослідження набувають прикладного значення, вони можуть класифікуватись в якості комерційної таємниці.

У певних випадках науково-технічну та ділову інформацію недоцільно класифікувати як комерційну таємницю через великі матеріальні витрати на її захист, труднощів проведення охоронних заходів, а також у зв'язку з її використанням в рекламній діяльності, або для підвищення іміджу підприємства.

Комерційна таємниця є об'єктом права інтелектуальної власності щодо володіння, користування і розпорядження інформацією, що її складає. Право власності на комерційну таємницю виникає з моменту її класифікації як такої у визначеному законом порядку і діє до закінчення терміну її засекречення або відчуження у встановленому законодавством порядку.

Основними елементами та складовими системи правового захисту комерційної таємниці є:

1. Юридичне закріплення в основоположних документах підприємства.
2. Визначення відомостей, які підлягають захисту як комерційна таємниця.
3. Якісний підбір персоналу підприємства для роботи з відомостями категорії «комерційна таємниця».
4. Визначення порядку допуску та доступу до комерційної таємниці підприємства.
5. Встановлення порядку збереження комерційної таємниці.
6. Створення на підприємстві порядку поводження з інформацією обмеженого користування.
7. Визначення порядку взаємодії підприємства з представниками правоохоронних органів, контрольно-спостережних органів виконавчої влади, які на законодавчій основі можуть мати доступ до комерційної таємниці при виконанні ними своїх службових завдань та функцій.
8. Організація спеціального діловодства документів категорії «комерційна таємниця».

Отже, для комерційної таємниці характерні ознаки такі як конфіденційність, інформативність, захищеність інформації, комерційна цінність. Однією з основних ознак комерційної таємниці є те, що вона є власністю юридичної або фізичної особи.

Література.

1. Блага В. В., Шeverдіна А. В., Благой В. В. Комерційна таємниця: захист, правові аспекти її використання та вплив на економіку підприємств в Україні Вісник НТУ «ХПІ». 2015. № 60 (1169) – С. 141-144.
2. Кальницький Д. Комерційна таємниця на підприємстві / Контракти-Аудит URL: <https://news.dtki.ua/labor/labor-relations/38052>
3. Конституція України (зі змінами та доповненнями на 15.04.2020) URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
4. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями на 15.04.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Основні напрямки охорони комерційної таємниці URL: <http://ukr.vipreshebnik.ru/gospodar-pravo/4386-osnovni-napryamki-okhoroni-komertsijnoji-taemnitsi.html>
6. Пилипенко К. Умови збереження комерційної таємниці URL: <https://dspace.pdaa.edu.ua/bitstream>
7. Тимур Алієв «Як покарати працівника за розголошення комерційної таємниці» URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-zarplaty-i-kadry-3-kak-nakazat-rabotnika-za-razglasheniekommercheskoj-tajny>
8. Цивільний кодекс України (зі змінами та доповненнями на 28.03.2020) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

References.

1. Blaha, V. V. Sheverdina, A. V. and Blahoi V. V. (2015), "Trade secret: protection, legal aspects of its use and impact on the economy of enterprises in Ukraine ", *Visnyk NTU «KhPI»*, vol. 60 (1169), pp. 141-144.
2. Kalnytskyi, D. "Trade secret at the enterprise", *Kontrakty-Audyt*, [Online], available at: <https://news.dtki.ua/labor/labor-relations/38052>
3. Constitution of Ukraine (as amended on 15.04.2020), available at: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine "Criminal Code of Ukraine", (as amended on 15.04.2020), available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. The main directions of protection of trade secrets, available at: <http://ukr.vipreshebnik.ru/gospodar-pravo/4386-osnovni-napryamki-okhoroni-komertsijnoji-taemnitsi.html>
6. Pylypenko, K. "Terms of trade secret", available at: <https://dspace.pdaa.edu.ua/bitstream>
7. Tymur Aliiev, "How to punish an employee for disclosing a trade secret", available at: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-zarplaty-i-kadry-3-kak-nakazat-rabotnika-za-razglasheniekommercheskoj-tajny>
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine "Civil Code of Ukraine", (as amended on March 28, 2020), available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2020 р.